

Nr 6.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

Genom en den 19 december 1952 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 9, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

om ändring i lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

Härigenom förordnas, att 1, 2, 3, 11 och 12 §§ lagen den 13 mars 1942 med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att bestämmelserna i 2—13 §§ skola tillämpas; dock må sådant förordnande ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma ef-

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2—13 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande, som i första stycket sägs, skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Varder förordnandet icke inom

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

ter utgången av nämnda tid upphöra att lända till esterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som avses i första stycket, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

Under tid, då förordnande, som nu sagts, är i kraft, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strida mot vad enligt förordnandet blivit bestämt.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk eller i fråga om krigsdomstolar eller myndigheter, som avses i lagen med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., eller beträffande mål eller ärende, varom stadgats i sistnämnda lag eller lagen med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.

Med den ————— och inrättningar.

2 §.

Då det ————— är stadgat.

I den mån det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, må Konungen ock bestämma, att befattningshavare i statens tjänst skall tjänstgöra i annan statlig befattning än den han innehar eller i kommunal befattning.

två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall det samma vara förfallet.

Under tid, då bestämmelserna i 2—13 §§ äga tillämpning, gälla icke i lag eller författning meddelade stadganden i den mån de strida mot samma bestämmelser eller vad med stöd av dem blivit föreskrivet.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk eller i fråga om krigsrätter eller myndigheter, som avses i lagen med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m., eller beträffande mål eller ärende, varom stadgats i nämnda lag.

I den mån det finnes påkallat på grund av förhållanden, som avses i 1 § första stycket, må Konungen ock bestämma, att befattningshavare i statens tjänst skall tjänstgöra i annan statlig befattning än den han innehar eller i kommunal befattning eller att kommunal befattningshavare skall tjänstgöra i statlig befattning eller i annan kommunal befattning än den han innehar.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

3 §.

Då det ————— tillträda uppdraget.

Bestämmelserna i ————— genom val.

Vad i lag eller författning är stadgat därom, att kvinna eller den, som redan innehaft uppdrag viss tid eller uppnått viss ålder, må avsäga sig uppdrag, äge ej tillämpning; *dock vare den som fyllt sjuttio år ej skyldig att mottaga uppdrag eller kvarstå däri.*

Vad i lag eller författning är stadgat därom, att kvinna eller den, som redan innehaft uppdrag viss tid eller uppnått viss ålder, må avsäga sig uppdrag, äge ej tillämpning.

11 §.

Befogenhet, som enligt 2 § första stycket 2—6 eller andra stycket, 3 § första eller andra stycket, 4 § första stycket eller 10 § andra stycket tillkommer Konungen, må på uppdrag av Konungen utövas av underordnad myndighet. *I trängande fall äge länsstyrelse i vad angår länet även utan sådant uppdrag, för statsförvaltningens och den kommunala verksamhetens upprätthållande, utöva befogenhet, som enligt denna lag tillkommer Konungen.*

Befogenhet, som enligt 2 § första stycket 2—6 eller andra stycket, 3 § första eller andra stycket, 4 § första stycket eller 10 § andra stycket tillkommer Konungen, må på uppdrag av Konungen utövas av underordnad myndighet. *Kan under krig förbindelsen mellan någon del av riket och riksstyrelsen icke eller allenast med avsevärd svårighet upprätthållas eller föreligger eljest under krig trängande behov av omedelbara åtgärder, äge civilbefälhavare inom sitt område eller, om civilbefälhavare ej finnes eller hans beslut ej kan avvaktas, länsstyrelse i vad angår länet även utan sådant uppdrag utöva befogenhet, som enligt denna lag tillkommer Konungen.*

12 §.

Delgivning med den, som fullgör tjänstgöring vid krigsmakten, skall ske genom militär myndighets försorg. Intyg av sådan myndighet gälla såsom fullt bevis, att delgivning blivit så verkställd som intyget innehåller. Avser delgivning kallelse att infinna sig inför myndighet, skall intyget tillika innehålla uppgift, huruvida den kallade på grund av sin tjänstgö-

Delgivning med den, som fullgör tjänstgöring vid krigsmakten, skall ske genom militär myndighets försorg. Intyg av sådan myndighet gälla såsom fullt bevis, att delgivning blivit så verkställd som intyget innehåller. Avser delgivning kallelse att infinna sig inför myndighet, skall intyget tillika innehålla uppgift, huruvida den kallade på grund av sin tjänstgö-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

ring är hindrad att inställa sig. Har delgivning verkställt annorledes än genom militär myndighet, vare den gällande; dock må delgivning ej ske genom handlings införande i allmänna tidningarna eller dess *fästade å den söktes husdörr och uppläsande för hans husfolk* eller på annat sådant sätt.

ring är hindrad att inställa sig. Har delgivning verkställt annorledes än genom militär myndighet, vare den gällande; dock må delgivning ej ske genom handlings införande i allmänna tidningarna eller dess *överlämnande till den söktes husfolk* eller på annat sådant sätt.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för förslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Inledning.

Lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. (i allmänhet benämnd administrativa fullmaktslagen) bereder möjlighet att vid krig eller krigsfara eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden göra väsentliga avvikelser från eljest gällande regler rörande den statliga och kommunala förvaltningens organisation och verksamhet. Med hänsyn till åtgärder, som på senare tid vidtagits på beredningsplaneringens område, och andra förhållanden har vissa ändringar i lagen ansetts påkallade. Frågan härom har varit föremål för utredning inom justitiedepartementet. En inom departementet upprättad promemoria i ämnet har varit remitterad till vissa myndigheter.

Gällande bestämmelser m. m.

Genom proposition nr 183 till 1940 års lagtima riksdag framlades på grundval av en av processlagberedningen utarbetad promemoria förslag till lag med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m. Sedan propositionen bifallits av riksdagen, utfärdades lag i ämnet den 26 april 1940 (nr 272). Denna lag, som var tidsbegränsad, är numera ej i kraft.

Då en motsvarande lagstiftning ansågs erforderlig beträffande förvaltningsdomstolarnas och förvaltningsmyndigheternas verksamhet, tillkallades, efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 19 april 1940, särskilda sakkunniga för att verkställa utredning och utarbeta förslag i ämnet. De sakkunniga avgav den 14 augusti 1940 betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. (SOU 1940:23). Förslaget framlades för 1940 års urtima riksdag (proposition nr 30). Sedan riksdagen bifallit propositionen, utfärdades den 1 november 1940 en lag i detta ämne, vilken lag skulle gälla till och med den 31 mars 1942.

Vid 1942 års riksdag framlades genom proposition nr 6 förslag till ny lag i samma ämne. Anledningen till omarbetningen var bl. a. att lagen ansågs böra omfatta även vissa kyrkliga myndigheter. För denna komplettering av lagen ansågs allmänna kyrkomötets medverkan erforderlig. På grundval av den nämnda propositionen, vilken bifölls av riksdagen, utfärdades förutnämnda *lag den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.* Till skillnad från de år 1940 utfärdade särskilda lagarna gjordes denna lag ej tidsbegränsad. Såsom skäl härtill åberopades i propositionen det förhållandet, att betydande svårigheter kunde uppstå att erhålla erforderlig medverkan av kyrkomötet till eventuella prolongeringar.

I det förutnämnda av särskilda sakkunniga framlagda betänkandet angavs såsom allmänna riktlinjer för utformningen av lagförslaget, att de behov, som i fråga om de statliga och kommunala förvaltningsmyndigheterna krävde beaktande vid krig eller krigsfara, avsåge dels organisationen och dels förfarandet. Den ledande synpunkten beträffande myndigheternas organisation måste vara, att deras funktionsduglighet såvitt möjligt upprätthölls. Detta vore av desto större vikt som de krav förvaltningen hade att tillgodose under de utomordentliga förhållanden, som krigstiden medförde, i vissa fall framträdde med långt större styrka liksom de erhöle en helt annan omfattning än under normala förhållanden. Även förvaltningsverksamheten måste i många hänseenden påverkas av krigsförhållandena. Särskild uppmärksamhet påkallade de bestämmelser som reglerade förfarandet vid förvaltningsärendenas behandling; även här framträdde i främsta rummet kravet på förvaltningens effektivitet.

Enligt de angivna grundsatserna avser lagen såväl förvaltningsmyndigheternas organisation som förvaltningsförfarandet. Under de sakkunnigas arbete framfördes från olika håll förslag om vissa av krigsförhållandena påkallade materiella ändringar i lagar och författningar, såsom rörande vård och behandling av fångar och andra av samhället omhändertagna, kontrollåtgärder och regleringar av olika slag m. m. Dessa frågor ansåg de sakkunniga dock falla utanför sitt uppdrag. Bestämmelserna i lagen anknyter i flera fall till regler i den särskilda rättegångslagen, vilken emellertid enligt vad nyss anmärkts numera är ur kraft.

Första lagutskottets utlåtande nr 6.

Under förevarande rubrik redogöres i propositionen å s. 6—10 för innehållet i administrativa fullmaktslagens olika paragrafer. Utskottet hänvisar till denna redogörelse.

Med stöd av bestämmelse i 14 § och på grundval av ett av särskilt tillkallade sakkunniga avgivet förslag (SOU 1942: 42) utfärdade Kungl. Maj:t den 2 april 1943 (nr 137) kungörelse om tillämpningen av lagen, vilken kungörelse alltjämt är gällande. Bestämmelserna i kungörelsen skall träda i tillämpning först i den mån Kungl. Maj:t därom förordnar. Enligt föreskrift i 1 § kungörelsen skall dock sådana förberedande åtgärder vidtagas som särskilt anges i kungörelsen eller som eljest befinnes erforderliga för dess tillämpning.

Beträffande länsstyrelserna meddelades bestämmelser i en den 24 september 1943 (nr 708) utfärdad kungörelse om särskilda åligganden, som under vissa förhållanden tillkommer länsstyrelserna och dem underlydande myndigheter. Denna kungörelse, som icke enbart innefattade tillämpningsföreskrifter till administrativa fullmaktslagen utan jämväl upptog bestämmelser av annan natur, sattes i tillämpning genom en kungörelse samma dag (nr 709), vilken emellertid upphävdes med utgången av december 1947 enligt en den 12 december 1947 (nr 967) utfärdad kungörelse. Vidare må erinras om Kungl. Maj:ts brev till samtliga länsstyrelser den 5 mars 1943 (nr 335) angående vissa bestämmelser rörande civila myndigheters verksamhet under krig. 1943 års båda författningar (nr 335 och 708) har numera delvis ersatts av kungörelsen den 20 september 1951 (nr 644) med vissa bestämmelser angående länsstyrelsernas verksamhet vid krig eller krigsfara m. m., vilken kungörelse närmare beröres i det följande.

Av intresse i detta sammanhang är även vissa föreskrifter i 27 kap. 16 § strafflagen samt kungörelsen den 22 juni 1950 (nr 404) om vad som skall iakttagas vid beredskapstillstånd m. m. (beredskapskungörelsen). I det nämnda lagrummet i strafflagen stadgas, att *beredskapstillstånd* föreligger, sedan Konungen meddelat förordnande om värnpliktigas inkallande till tjänstgöring för rikets försvar eller säkerhet, och varar intill dess enligt Konungens förordnande sådana inkallelser icke vidare skall äga rum. Enligt bestämmelse i 1 § beredskapskungörelsen tillkännages beredskapstillstånd av Kungl. Maj:t genom kungörelse, som bringas till allmän kännedom genom radio och på annat lämpligt sätt. Vid omedelbar krigsfara kan Kungl. Maj:t låta tillkännagiva beredskapstillstånd genom *beredskapslarm* eller genom sådant larm skärpa redan bestående beredskapstillstånd. I 4 § 3. stadgas bl. a., att rekvisionslagen (av den 30 juni 1942; jfr § 74 regeringsformen) äger omedelbar tillämpning, därest beredskapslarm givits. Detsamma gäller enligt 6 § 2. vissa stadganden i allmänna förfogandelagen, i den mån icke förordnande om tillämpning av desamma redan tidigare meddelats. Enligt 9 § låter Kungl. Maj:t, då riket kommer i krig, giva beredskapslarm, därest så icke redan skett, och kungör att *krigstillstånd* inträtt.

Den civila regionala beredskapsorganisationen enligt beslut vid 1951 års riksdags vårsession.

På grundval av ett av särskilda sakkunniga framlagt betänkande rörande länsstyrelsernas krigsorganisation m. m. framlade Kungl. Maj:t till 1951 års riksdags vårsession proposition (nr 149) rörande den civila regionala beredskapsorganisationen. Enligt propositionen skulle länsstyrelserna fungera såsom regionala organ på den ekonomiska försvarsberedskapens område. Inom länsstyrelsens landskansli skulle organiseras en underavdelning för handhavande av hithörande frågor. Underavdelningen skulle vara uppdelad på fyra detaljer, var och en ledd av sakkunnig person. I syfte att åstadkomma en samordning beträffande planläggningen av de civila försvarsuppgifterna och för att i krig möjliggöra en samverkan mellan civila och militära myndigheter föreslogs vidare i propositionen sammanförande av vissa län till s. k. civilområden, i huvudsak sammanfallande med nuvarande militärområden. Till befälhavare inom civilområde skulle utses en landshövding. Civilbefälhavare erfordrades dock ej för Gotlands län, som helt sammanföll med ett militärområde. För Västerbottens och Norrbottens län skulle enligt förslaget samordningen lösas efter delvis andra linjer än vad som förutsattes skola gälla beträffande landet i övrigt.

I sitt av riksdagen godkända, över propositionen avgivna utlåtande (nr 145) lämnade statsutskottet förslaget om inrättande av större regionala enheter i form av civilområden utan erinran. Beträffande de föreslagna underavdelningarna ansåg utskottet att dessa icke skulle göras permanenta utan vara av tillfällig karaktär.

Kungl. Maj:t har sedermera den 20 september 1951 utfärdat kungörelse (nr 644) med vissa bestämmelser angående länsstyrelsernas verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. Såsom förut nämnts ersätter denna kungörelse delvis tvenne år 1943 utfärdade författningar (nr 335 och 708). I kungörelsens 1 § stadgas, att dess bestämmelser skall gälla, när administrativa fullmaktslagen är i tillämpning, så ock eljest i den mån Kungl. Maj:t därom förordnar. Dock skall sådana förberedande åtgärder omedelbart vidtagas, som särskilt anges i kungörelsen eller som eljest finnes erforderliga för dess tillämpning. Bland bestämmelserna i kungörelsen må särskilt nämnas 6 §, där det stadgas att, därest under krig förbindelsen mellan någon del av riket och riksstyrelsen icke eller allenast med avsevärd svårighet kan upprätthållas eller eljest under krig föreligger trängande behov av omedelbara åtgärder, det åligger länsstyrelse att vidtaga de åtgärder för den civila statsförvaltningens gång och de militära myndigheternas understödande, som av förhållandena påkallas.

Civilbefälhavare i de olika civilområdena har förordnats från och med den 1 juli 1951, och instruktion för civilbefälhavare har utfärdats den 15 juni 1951 (SFS nr 429). Enligt instruktionen skall civilbefälhavaren *under fred* hålla sig underrättad om planläggningen av försvarsberedskapen inom hans område och bl. a. verka för att planläggningen samordnas de olika

myndigheterna emellan. *Under krig* skall civilbefälhavaren, i enlighet med vad därom är eller kan bli närmare föreskrivet, efter samråd med vederbörande militärbefälhavare eller kårchef samordna de civila försvarsåtgärderna och annan civil verksamhet inom civilområdet samt verka för att det militära försvaret på allt sätt understödjes och att försvarsviljan och försvarsförmågan hos befolkningen upprätthålles ävensom eljest utöva den myndighet som kan anförtros honom. Han skall även bistå de militära myndigheterna med av dem begärda råd och upplysningar. Civilbefälhavare skall upprätthålla erforderligt samband med civilbefälhavare i angränsande civilområden samt, där sådant område gränsar till län, som ej tillhör civilområde, med länsstyrelsen i detta län.

Beträffande frågan vilka maktbefogenheter, som skall tillkomma civilbefälhavare, anförde de förutnämnda sakkunniga i sitt betänkande i huvudsak följande:

Först i krig eller eljest då Kungl. Maj:t så förordnar skall civilbefälhavaren få några egentliga maktbefogenheter. Direkta maktbefogenheter skola tillkomma civilbefälhavaren i den mån sådana delegeras av Kungl. Maj:t eller av de centrala verken eller ock då sådana faktiska svårigheter i förbindelserna uppstå, att civilbefälhavaren måste ingripa, eller eljest beslut från central instans ej hinner inhämtas. Det måste emellertid förutsättas, att civilbefälhavaren och vederbörande centrala myndigheter alltid i mån av förbindelsemöjligheter hålla varandra underrättade om utvecklingen och om vidtagna åtgärder. På så sätt torde i huvudsak kompetenskonflikter uppåt kunna undgås. I förhållande till länsstyrelserna gäller det framför allt att se till att länsstyrelserna icke känna sig förhindrade att taga erforderliga initiativ eller att besluta av snabba lägesförändringar påkallade åtgärder. I vissa fall torde det framstå som självklart att civilbefälhavaren alltid skall kontaktas, t. ex. då det gäller att dirigera en flyktingström. Civilbefälhavaren skall dock ej heller i krig i egentlig mening utöva en direkt verkställande myndighet. Verkställigheten skall ankomma på resp. länsstyrelser och andra regionala myndigheter.

Departementschefen uttalade i propositionen, att han icke ansåge sig behöva redan i densamma taga definitiv ställning till frågan vid vilken tidpunkt i händelseutvecklingen civilbefälhavarna borde tilldelas självständiga maktbefogenheter. Principiellt utgick departementschefen emellertid från att såväl de till civilområdena hörande länsstyrelserna som andra regionala myndigheter borde fungera självständigt, så länge förhållandena medgäve.

Det framhölls vidare i propositionen, att vid bifall till vad i densamma förordats erfordrades ändringar bl. a. i administrativa fullmaktslagen.

Justitiedepartementets promemoria.

I den inledningsvis omnämnda, inom justitiedepartementet upprättade promemorian, vid vilken fogats ett förslag till ändringar i administrativa fullmaktslagen, har till en början upptagits frågan om vissa ändringar beträffande förutsättningarna och ordningen för lagens försättande i tillämpning. Därutinnan föreslås att Kungl. Maj:t ej skall behöva inhämta samtycke till

eller efterföljande godkännande av riksdagen i fall, då förordnande om lagens tillämpning föranletts av att riket befinner sig i krig eller omedelbar krigsfara. Även beträffande formen för riksdagens medverkan, i den mån den påkallas, föreslås en uppmykning. Enligt förslaget skall förordnande om tillämpning av lagen, när det ej föranletts av att riket befinner sig i krig eller omedelbar krigsfara, skyndsamt underställas riksdagen, och för förordnandets fortsatta giltighet skall då fordras, att riksdagen godkänner det inom en månad från underställningen.

Beträffande 3 § i lagen föreslås i promemorian borttagande av den i tredje stycket stadgade övre åldersgränsen av sjuttio år. Därvid erinras att i motiven till bestämmelsen åberopats, att 1939 års lag om tjänsteplikt innehållit bestämmelse om att tjänsteplikt ej skulle kunna åläggas någon senare än under det kalenderår, då han fyllde sjuttio år. Under krig vore det emellertid nödvändigt att tillvarata alla tillgängliga användbara arbetskraft. Alla vuxna medborgare borde oavsett ålder vara skyldiga att göra sin insats i den mån de hade hälsa och krafter i behåll. Självklart vore att ingen skulle påtvingas ett uppdrag, som han på grund av ålderssvaghet eller sjukdom ej kunde sköta.

I promemorian föreslås vidare vissa ändringar i 11 § andra punkten i avslutning till genomförandet av den civila regionala beredskapsorganisationen enligt 1951 års beslut. Det framhålles, att beslutet ej innebure något definitivt ställningstagande till frågan om den närmare kompetensfördelningen mellan civilbefälhavare och länsstyrelse. Det syntes emellertid böra överlämnas åt civilbefälhavaren att, i vad anginge civilområdet, i sådana situationer som avsåges i 11 § andra punkten utöva Kungl. Maj:ts befogenheter enligt lagen. Länsstyrelsen borde dock, i vad anginge länet, i kritiska lägen få handla på egen hand, därest civilbefälhavarens beslut ej kunde avvaktas eller om länet ej tillhörde civilområde och civilbefälhavare således icke funnes. Därjämte erfordrades ett förtydligande av begreppet »i trängande fall». Beträffande denna fråga anföres i promemorian:

I de ursprungliga motiven till 11 § andra punkten har understrukits, att stadgandet närmast åsyftar den situationen, att förbindelsen mellan skilda delar av riket avbrutits, men att det undantagsvis kan tillämpas även då eljest i ett mycket kritiskt läge ett snabbt beslut är av nöden. Denna grundsats synes stå i överensstämmelse med principerna för den civila regionala beredskapsorganisationen enligt 1951 års beslut men torde böra på ett tydligare sätt få komma till uttryck i lagtexten. Såsom förutsättning för befogenhet till självständigt handlande hos civilbefälhavare resp. länsstyrelse bör i enlighet härmed stadgas, att under krig förbindelsen med riksstyrelsen icke eller allenast med avsevärd svårighet kan upprätthållas eller att eljest under krig föreligger behov av omedelbara åtgärder. En liknande formulering har redan begagnats i 6 § kungörelsen den 20 september 1951 (nr 644) med vissa bestämmelser angående länsstyrelsernas verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.

Ytterligare en ändring föreslås i 11 §, nämligen uteslutande av uttrycket »för statsförvaltningens och den kommunala verksamhetens upprätthållande». Till stöd härför har i promemorian anförts följande.

Krigsförhållandena medföra ju alltid att de allmänna organen måste ingripa i samhällslivet i väsentligt större utsträckning och på ett helt annat sätt än under fredliga förhållanden. Var gränsen går för myndigheternas befogenheter att ingripa i lägen av mer eller mindre katastrofartad karaktär är måhända icke i alla avseenden fullt klart. En viss tvekan kan med hänsyn härtill råda rörande den närmare innebörden av det i 11 § andra punkten i dess gällande lydelse förekommande uttrycket »för statsförvaltningens och den kommunala verksamhetens upprätthållande». Det berörda uttrycket torde emellertid utan olägenhet kunna uteslutas ur stadgandet, som ju icke kan avse andra befogenheter än dem som enligt lagen tillkomma Kungl. Maj:t.

I propositionen har å s. 14—16 redogjorts för vissa framställningar av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap.

I anslutning till vad riksnämnden anfört därom, att till följd av stridshandlingar kunde uppkomma situationer, då förbindelsen mellan länsstyrelsen och andra civila regionala eller lokala myndigheter eller organ inom länet bleve avbrutna och att det i ett sådant läge kunde bli nödvändigt att nämnda organ ute i länet finge självständig beslutanderätt, ifrågasattes i promemorian, om icke 11 § andra punkten borde utvidgas så att beslutanderätt utan särskilt förordnande i vissa fall tillerkändes även lokala organ. I ett sådant snabbt inträdande katastrofläge, där ett dylikt självständigt handlande från de lokala civila myndigheternas sida bleve nödvändigt måste dock, uttalas i promemorian, förutsättas att myndigheterna äger befogenhet att utan stöd av särskilda lagstadganden vidtaga de åtgärder som nödläget kräver.

I promemorian beröres även det av riksnämnden framförda förslaget om komplettering av administrativa fullmaktslagen med något slag av generell fullmakt att under krig dispensera från olika lagbestämmelser. Det erinras i promemorian att redan under förarbetena till administrativa fullmaktslagen från olika håll framhållits, hurusom krigsförhållandena påkallade åtskilliga materiella ändringar i lagar och författningar. De sakkunniga hade dock ansett frågan ligga utanför de sakkunnigas uppdrag och ej framlagt något förslag i detta hänseende. Det syntes ej heller möjligt att upptaga frågan i nu förevarande sammanhang. Med hänsyn till de ofta komplicerade förhållanden som det gällde att reglera och den mångfald olika intressen som gjorde sig gällande vore det knappast troligt, att det ginge att lösa frågan medelst en eller ett par generella bestämmelser. I varje fall vore det nödvändigt att först göra en grundlig genomgång av alla berörda lagar och författningar, så att hela fältet kunde överblickas, en genomgång som borde under ledning av resp. departement göras av vederbörande myndigheter, var och en inom sitt verksamhetsområde. Förberedande åtgärder för en sådan översyn hade redan vidtagits.

I promemorian föreslås slutligen ett par ändringar i administrativa fullmaktslagen av formell natur. Uttrycket »krigsdomstolar» i 1 § fjärde stycket bör sålunda enligt förslaget utbytas mot »krigsrätter» (jfr 15 kap. militära

rättegångslagen den 30 juni 1948). Ehuru den särskilda lagen angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m. ej är i kraft, föreslås att det i nämnda stycke stadgade undantaget i avseende å denna lag får kvarstå i oförändrad form; såsom skäl härför anföres, att rättegångslagen sannolikt kommer att återupplivas inom den närmaste framtiden. Detsamma gäller motsvarande undantag i 9 § sista stycket. Däremot föreslås, att det undantag som avser den särskilda lagen angående patent vid krig eller krigsfara m. m. uteslutes i avbidan på en utredning, huruvida och i vilken form denna lag skall förnyas. Beträffande 12 § sista stycket föreslås, i syfte att få överensstämmelse med 33 kap. 8 § rättegångsbalken, att ett av de där anförda exemplen på delgivning som ej sker med den sökta personligen — nämligen handlings fästade å den söktes husdörr och uppläsande för hans husfolk — ändras till att avse överlämnande av handling till den söktes husfolk. I promemorian understrykes, att detta icke innebure någon ändring i sak av stadgandets innebörd.

Yttranden över promemorian.

Över promemorian med därvid fogat lagförslag har efter remiss yttranden avgivits av överbefälhavaren, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, samtliga civilbefälhavare, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Gotlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län.

Det i promemorian framlagda lagförslaget lämnas i yttrandena i huvudsak utan erinran. En del ändrings- och tilläggsförslag framföres emellertid. En översiktlig redogörelse för innehållet i de inkomna yttrandena har lämnats å s. 19—21 i propositionen, vartill utskottet hänvisar.

Departementschefen.

Vid remiss till lagrådet av ett inom justitiedepartementet upprättat förslag i ämnet anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, följande:

»I syfte att den statliga och kommunala förvaltningens effektivitet i möjligaste mån skall kunna upprätthållas vid krigstillstånd eller därmed jämförligt läge ger 1942 års administrativa fullmaktslag Kungl. Maj:t eller, under vissa villkor, underordnad myndighet befogenhet att för sådant fall förordna om ändringar i gällande regler rörande förvaltningens organisation och verksamhet. Nämnda lag har i den remitterade promemorian gjorts till föremål för en översyn, som resulterat i ett förslag till ändringar i vissa av lagens stadganden. Förslaget innebär dels ändring av grunderna för lagens försättande i tillämpning, dels anpassning av lagen till den civila regionala beredskapsorganisationen enligt 1951 års riksdagsbeslut och dels ytterligare en del ändringar av huvudsakligen formell natur.

Vad den förstnämnda frågan beträffar har i promemorian föreslagits, att kravet på riksdagens medverkan vid lagens försättande i tillämpning skall inskränkas i viss omfattning, varjämte enligt förslaget förfarandet vid frågans underställning hos riksdagen, när sådan underställning är påkallad, något uppmjukats. Även jag anser det ur beredskapssynpunkt angeläget med en förenkling av proceduren. Jag vill dock förorda några jämkningar i promemorians förslag. När riket befinner sig i krig, torde det ej vara erforderligt med särskilt förordnande om att lagen skall träda i tillämpning, utan lagen bör då automatiskt gälla. Förhandenvaro av krigstillstånd skall enligt 9 § beredskapskungörelsen konstateras genom en av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse. I övriga fall bör däremot krävas förordnande av Kungl. Maj:t, vilket alltid skall underställas riksdagens prövning, således även då förordnandet föranletts av omedelbar krigsfara. Föreskrifterna om riksdagens medverkan torde böra utformas i nära anslutning till stadgandena i 2 § lagen den 30 maj 1952 (nr 269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten. Förordnandet torde alltså böra, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen. Om riksdagen ej gillar förordnandet inom två månader från underställningen, bör det vara förfallet. Inträder krigstillstånd innan underställning hunnit ske, ingriper regeln om automatiskt ikraftträdande och underställning blir då onödig.

Med hänsyn till den moderna krigföringens karaktär måste man räkna med att behov av tillämpning av administrativa fullmaktslagen kan inträda, även om riket icke befinner sig i krig eller det föreligger ett läge, som för vårt land kan anses innebära krigsfara. Möjligheten att sätta lagen i tillämpning vid utomordentliga, av krig föranledda förhållanden bör därför bibehållas.

Om läget är sådant, att beredskapslarm kan givas enligt beredskapskungörelsen, föreligger uppenbarligen förutsättningar för att lagen omedelbart skall äga tillämpning. För att i ett sådant läge förenkla förfarandet torde det vara lämpligt att i beredskapskungörelsen intaga ett stadgande att beredskapslarm innebär förordnande om att lagen skall äga tillämpning. Som framgår av den förut lämnade redogörelsen har motsvarande stadganden intagits i beredskapskungörelsen i fråga om rekvisitionslagen och vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen, och i propositionen 1952: 181, vilken ligger till grund för nyssnämnda lag den 30 maj 1952, har chefen för inrikesdepartementet framhållit lämpligheten av att beredskapslarm innebär förordnande om sådan skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten, varom stadgas i lagen.

För anpassning av administrativa fullmaktslagen till den civila regionala beredskapsorganisationen föreslås i promemorian vissa ändringar i 11 § andra punkten. Den därstädes stadgade befogenheten för länsstyrelse att i kritiska lägen handla i Kungl. Maj:ts ställe skall enligt förslaget i första hand tillkomma civilbefälhavare. Blott om civilbefälhavarens beslut ej kan avvaktas eller länet ej tillhör civilområde och civilbefälhavare således icke finnes, skall länsstyrelsen äga handla på egen hand. Vidare har begreppet »i trängande fall» närmare utvecklats i lagtexten, varjämte på anförda skäl

föreslagits, att uttrycket »för statsförvaltningens och den kommunala verksamhetens upprätthållande» skall uteslutas ur lagrummet. Jag tillstyrker dessa ändringar, vilka torde stå i överensstämmelse med grunderna för 1951 års beslut om den civila regionala beredskapsorganisationen. Såsom understukits av civilbefälhavaren i fjärde civilområdet bör civilbefälhavaren vid utövande av den angivna befogenheten i möjligaste mån samråda med övriga länschefer inom civilområdet. Anvisningar om samråd och samarbete med de militära myndigheterna finnes i den för civilbefälhavarna utfärdade instruktionen.

I överensstämmelse med den uppfattning som uttalats i promemorian anser jag ej erforderligt att i lagen meddelas uttryckliga bestämmelser om beslutanderätt för lokala organ i lägen av katastrofartad karaktär. I den mån icke delegation i förväg skett på grundval av bestämmelser i administrativa fullmaktslagen måste det, såsom uttalas i promemorian, förutsättas att myndigheterna i ett sådant läge har att utan stöd av särskilda lagstadganden vidtaga de åtgärder som nödläget kräver.

Ej heller är jag beredd att framlägga förslag till ett generellt stadgande om dispens från olika lagbestämmelser av materiell karaktär. Skulle det visa sig att den utredning på området som pågår kommer att draga alltför långt ut på tiden, torde det dock böra övervägas att genomföra en provisorisk lagstiftning i ämnet.

Ett par civilbefälhavare har i sina yttranden betonat vikten av att tillräcklig personal ställes till civilbefälhavarens förfogande. Denna fråga torde ej böra behandlas här. I detta sammanhang har emellertid även framförts förslag om sådan komplettering av 2 § administrativa fullmaktslagen, att kommunal befattningshavare kan åläggas tjänstgöra i statlig befattning. Man torde få räkna med att behov av sådan omflyttning kan uppkomma. Jag förordar därför att 2 § kompletteras i det angivna hänseendet. Möjlighet bör emellertid även beredas att flytta kommunal befattningshavare till annan kommunal befattning.

Såsom föreslagits i promemorian torde den i 3 § stadgade åldersgränsen böra borttagas. Vidare bör de formella jämkningar i 1 § fjärde stycket och 12 § som föreslagits i promemorian genomföras.

Civilbefälhavaren i tredje civilområdet har ifrågasatt, om icke 12 § borde kompletteras med särskilda delgivningsregler för personal inom civilförsvaret. Det är möjligt att i vissa fall svårigheter kan uppstå att på vanligt sätt verkställa delgivning med personer som fullgör civilförsvarsplikt. Då emellertid tjänstgöring inom civilförsvaret som regel fullgöres i hemorten, anser jag ej behövligt med särskilda delgivningsregler för civilförsvarspersonal.

Lagändringarna torde böra träda i kraft snarast möjligt.»

Lagrådet.

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 9, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 10 februari 1953.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Olofsson, Lodenius, Lindblom, Lundgren, fru Wallentheim och herr Franzén;

från andra kammaren: herrar Rylander, Lindberg, Landgren, fröken Öberg, herrar Gustafsson i Borås, Skoglund i Umeå, Fröding och Andersson i Björkäng.
